

OUDE EN NIEUWE INITIATIERITUELEN

Ter introductie

Al sinds mensenheugenis nemen antropologen het haast onuitroeibaar gegeven waar dat de mens - geboren in een zinstichtende gemeenschap - zijn cultureel erfgoed wil bestendigen als de enig mogelijk weg om een identiteit uit te bouwen en te bewaren. Een identiteit die essentieel is om het leven zin te kunnen geven. In dit opzicht hebben initiatierituelen een wezenlijke functie, zowel voor het individu als voor de groep. Toch is in de moderne westerse samenleving een breuk aan het ontstaan in de verstandhouding met de gevestigde christelijke traditie. Deze breuk heeft directe gevolgen voor de institutionele context van christelijke initiatierituelen. De rituelen en de vaak intensieve voorbereiding daarop blijven weliswaar structureel aanwezig, maar het resultaat lijkt echter dramatisch en omgekeerd evenredig aan de geïnvesteerde inzet en energie.

Tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen kan een aantal vragen worden gesteld.

Op de eerste plaats kan men zich afvragen, of de traditionele christelijke initiatie momenteel geleidelijkaan vervangen wordt door andere - culturele, seculiere - initiatierituelen.

Vervolgens is de vraag, of de traditionele nood aan initiatie in de hedendaagse context aan het afsterven is en deze functie verloren raakt. Heeft de moderne mens zich zodanig ontplooid tot een zelfstandige identiteit dat iedere generatie een eigen opvatting en model van initiatie ontwerpt?

Ten derde: zullen de initiatierituelen en hun functies vooral behouden kunnen blijven in een traditionalistische context, die zich afkeert van iedere vorm van modernisering door het hedendaags maatschappelijk klimaat? Heeft dat tot gevolg dat er alleen een traditionele gemeenschap kan blijven bestaan? En wordt bijgevolg het christelijk geloof in de nabije toekomst alleen nog door traditionele gemeenschappen vertegenwoordigd? En betekent dit, dat een open christendom geleidelijk zal afsterven, niet meer tot het officiële kerkmodel mag worden gerekend?

En tenslotte kunnen vragen gesteld worden naar de rol en de functie van levensbeschouwelijk onderwijs, waar het de initiatierituelen van jonge mensen in de christelijke traditie betreft.

Rituelen in een consumptiemaatschappij

De samenhang tussen een gevestigd maatschappijmodel en een daarmee verbonden model van godsdienstigheid hebben ook de programmering van religieuze initiatierituelen bepaald. Wanneer daarin een breuk wordt veroorzaakt, moet dit gehele model opnieuw doordacht worden. Welke ontwikkelingen kunnen worden geconstateerd en hoe kunnen deze worden geïnterpreteerd? Welke modellen van initiatie worden momenteel opgezet? Wat is de 'logica' ervan? Hoe staat de logica van deze initiatie tegenover de gevestigde godsdienstige traditie: is er sprake van eenzelfde golflengte of gaat het om totaal andere frequenties? Welk effect hebben ze? Welke band met waarden, normen en zingeving hebben ze? Welk 'leerconcept' wordt hier gehanteerd?

NIEUWE RITUELEN IN ONTWIKKELING

- *Sociale rituelen* om zich te integreren in/ zich te handhaven in de 'middenklasse' (anders dan de rituelen van de aristocratische maatschappij van weleer);
- *Rituelen, eigen aan de jeugdcultuur* (door volwassenen geregisseerd), *jeugdconsumptie* (zoals kleding, uitrusting, koopgedrag), *reclame*;
- *Rituelen rond het opzetten van netwerken* (e-mail, surfen op Internet, chatten);
- *Rituelen, eigen aan de interpersoonlijke communicatie* (mobiele telefoon, reizen, wonen, eten, uitgaan);
- *Rituelen eigen aan de sport, geldbeheer* (tebankieren, pinnen, chipknip), *verkeersdeelname* enz

Theologische herinterpretatie

Godsdienst als systeem is hoofdzakelijk begaan met zelfbehoud (gesloten systeem). Het

belangrijkste standpunt is dan: de godsdiensten (kerken) kiezen in feite hun 'omgeving' om dit zelfbehoud te beschermen (door zich bijvoorbeeld af te sluiten van de postmoderniteit en selectief relaties aan te knopen met de samenleving die het systeem - traditionalistisch - bestendigen en daartoe geëigende initiatierituelen ontwerpen). Seculiere instellingen doen hetzelfde door ritueel de kerkelijke tradities uit te sluiten.

De theologische problematiek heeft te maken met de relatie tussen de specifiek gelovige (christelijke) invalshoek tegenover het leven en het omgaan met relevante, urgente en beslissende aspecten van de samenleving, omdat het leven van mensen er op het spel staat of blijvend schade zal worden aangericht aan groepen van mensen. De beslissende vraag is: waarop heeft 'initiatie' dan wél betrekking? Waarin moet geïnitieerd worden? Vaticanum II koos indertijd voor verbetering van misgroei vanuit het verleden. Thans moet worden vastgesteld dat een band met de samenleving ongedaan wordt gemaakt en vanuit een 'gesloten' opvatting van godsdienst met 'de wereld' wordt omgesprongen. Of gaat het om een ander model/paradigma van denken die de godsdienst vraagt zich zinvol, toegankelijk te laten kennen?

Initiatierituelen en jongeren

Rituelen ontstaan uit wat mensen beleven in een brede levenscontext. Via symbolisering geven ze vorm aan zingeving. De relatie met de omgeving is hier essentieel, omdat de samenleving nog heel gevoelig is voor rituelen en opvattingen uit het verleden. Het proces moet vanaf de basis rustig worden opgebouwd. De inbreng van jongeren zelf zal daarbij een ruime plaats moeten krijgen: rituelen zijn immers het resultaat van een bewust scheppend, zinstichtend proces. Aan de hand van concrete situaties en praktische voorbeelden zou de creatieve kracht van initiatierituelen moeten worden aangetoond op basis van een inspirerende godsdienstige gevoeligheid.

Interessante vragen in dit verband zijn dan: Welke initiatie kan aan bod komen in het levensbeschouwelijk onderwijs? Welke mogelijkheden kan het vak levensbeschouwing bieden, welke perspectieven dienen zich hier aan? In dit licht moet gekeken worden naar de katholieke school zelf, die geen verlengstuk meer is van kerkelijke initiatie. En vervolgens naar kerk en samenleving: initiatie is geen kwestie meer samen door één deur toegang krijgen tot één en dezelfde ruimte; we participeren niet meer met z'n allen in alles. En ten slotte: initiatie heeft ook niet meer de duur van het leven: participatie kan tijdelijk of partieel zijn.

HERMAN LOMBAERTS

JAN SIMONS

